

**SIRKUSTAIDOT SYRJÄYTYMISEN
ESTÄMISEN VÄLINEINÄ
Sosiaalisen sirkuksen äärellä**

Anna Saarelainen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013
Opettajan pedagogiset
opinnot
TAOKK / TaMa 2012

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Opettajan pedagogiset opinnot
TaMa 2012

SAARELAINEN ANNA:
Sirkustaidot syrjäytymisen estämisen välineinä
Sosiaalisen sirkuksen äärellä

Opinnäytetyö 23 sivua.
Toukokuu 2013

Osallistuin vuosina 2009-2010 Flamman jäsenenä ESR –hankkeeseen Sosiaalinen sirkus. Flamma on vuonna 2002 perustettu tamperelaisyhdistys, jonka tarkoituksena on edistää tuli- ja valotaidetta. Olen ryhmän perustajajäsen.

Sosiaalinen sirkus -hankkeessa sain itse ensimmäistä kertaa kunnan kosketuksen sosiaalisen sirkuksen maailmaan. Aloinkin kiinnostua yhä enemmän sirkustaitojen käyttämisestä työvälineenä etenkin syrjäytymisen ehkäisyssä.

Tässä kehitystyössäni pohdin hieman syrjäytymisen syitä sekä sosiaalisen sirkuksen mahdollisuutta ja keinoja niiden poistamiseen.

Asiasanat: sosiaalinen sirkus, nykysirkus, kasvatus, opetus, syrjäytyminen,

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	SIRKUKSEN KEINAIN SYRJÄYTYMISTÄ VASTAAN.....	7
2.1	Koulumaailma ja syrjäytyminen.....	8
2.2	Yläkoulun ja kodin ongelmat.....	8
2.3	Mahdollisuuksien laaja kirjo.....	9
3	SOSIAALINEN SIRKUS TUTKIMUSKOHTENA, SEKÄ TYÖVÄLINEENÄ MEILLÄ JA MAAILMALLA.....	11
3.1	Välineiden hallinnasta itsehallintaan.....	12
3.2	Aivojen aktivointia sirkuksen keinoin.....	14
3.3	Sosiaalisen sirkuksen tunnit ja piilo-opetussuunnitelma.....	15
3.4	Tavoitteet piilossa.....	16
4	SOSIAALISEN SIRKUKSEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT SUOMESSA.....	17
4.1	Pula osaavista opettajista.....	17
5	TULEVAISUUDEN TEKIJÄT, OPETUKSEN UUDET MUODOT.....	19
5.1	Siirtovaikutus.....	20
6	YHTEENVETO.....	22
7	LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Tutustuin sirkuksen maailmaan pikkutyttönä samalla tavalla kuin monet muutkin lapset, eli kun vanhempani veivät minut ja veljeni sirkukseen. Kyseessä olivat Suomen vanhimman yhä kiertävän sirkuksen, eli Sirkus Finlandian esitykset.

Hiljattain edesmennyt isäni piti huolta, että kun kyseessä oli näinkin harvinainen huvi, paikkamme olivat yleensä aitiassa. Näin esitykset siis useimmiten hyvin läheltä.

Ilmassa liitävät trapetsitaiteilijat olivat henkeäsalpaavia ja sellaiseksi itsekkin pikkutyttönä halusin. Kuvittelin lapsena kuitenkin vain sellaisten ihmisten pääsevän esiintymään sirkusareenoille, joiden vanhemmatkin olivat sirkustähtiä. Lumoa se ei silti rikkonut, eikä lannistanut toivoa siitä että ”ehkä minäkin joskus”.

Eniten odotin lapsena eläinesityksiä, etenkin norsuja ja leijonia, joita tuohon aikaan vielä saatiin sirkusesityksissä käyttää täällä Suomessakin. Jonglööreistä en ollut tuolloin niin kiinnostunut.

Seuraava merkittävä kosketukseni sirkuksen maailmaan tapahtui keväällä 1998 Teatterityöpaja -kurssilla, joka oli syrjäytymisvaarassa oleville nuorille tarkoitettu tukitoimenpide. Olin kurssille osallistuessani parikymppinen edellisen kevään ylioppilas, jolle yliopiston ovet eivät avautuneet, eikä elämällä ollut tarkkaa suuntaa. Minun ja monen muunkin nuoren työttömän kohdalla toimenpide oli erittäin onnistunut. Toiminta oli hyvin naamioitua, sillä helposti tuollaiseen ei mene mukaan jos siinä on jonkinlainen yhteiskunnan holhoava leima. Vasta aikuisena tajusin, miten kurssille päässyt ryhmä oli valikoitu. Olimme kaikki vailla koulutus- sekä työpaikkaa. Eikä itsetuntoakaan varmaan ihan kohdillaan ollut.

Olin alun perin ilmoittautunut kyseiselle kurssille lähinnä näyttelijäntyötä oppiakseni. Minua innosti eritoten se, että yhteistyötahona oli Teatterikorkeakoulun täydennyskoulutuskeskus. TEAK yhteistyötahona viesti mielestäni ammattilaisuudesta ja etenkin korkeasta opetuksen tasosta. Ensimmäiset yliopiston opintopisteeni suoritin kyseisissä koulutuksessa kuin huomaamatta. Mikä osaltaan auttoi hälventämään pelkoani siitä soveltaisinko yliopisto-opintoihin. En voinut kuvitellakaan, että ko. työpaja toisi mukanaan

niin paljon muutakin. Kaikki ohjaajat olivat oman alansa ammattilaisia, ja opetus oli mielestäni korkeatasoista. Etenkin Sorin sirkuksen opetus (Jouni Kivimäki/akrobatia, sekä Jani Suihkonen/jongleeraus) tekivät vaikutuksen. Sain sellaisia onnistumisen tunteita, jotka ovat yhä piirtyneet mieleeni. Ja kyseisistä ihmisistä on nyt tullut kollegojani.

Palaanpa vielä tuolle kurssille. Opettelimme jongleerausta ainakin keiloilla, renkailla ja palloilla. Akrobatiaa teimme kaikkea aina "elokuvastunteista" paripyramideihin. En ollut tuolloin kovin liikunnallinen ja kurssilla liikuttiin suhteellisen paljon. Osallistuin kuitenkin kaikkeen, koska olin innostunut. Eikä ”sirkustelu” sitä paitsi tuntunut liikunnalta. Siinä kuntokin koheni vähitellen, ja oma minäkuva myös vartalon suhteen alkoi hieman muuttua. Rohkeutta sain kurssin aikana rutkasti lisää, vaikei siitä aikaisemminkaan puutetta ollut. Nyt rohkeus oli vain toista, voisi sanoa että terveempää, lajia. Aikaa kului, mutta kurssin opit kulkivat mukana. Nuo opit ovat kuitenkin myös paljon muuta kuin pelkkiä sirkustaitoja. On myönnettävä, että hyvin paljon näitä positiivisia muutoksia nousi esille myös kurssin ilmaisutaidollisen puolen myötä. Itselleni kuitenkin juuri sirkustaidot piirtyvät päällimmäisenä mieleen kyseisen kurssin annista.

Aloin 2000 -luvun alussa treenailemaan poita (jongleerausväline, johon kuuluu molemmissa käsissä oleva narun tai ketjun päässä oleva paino) ja perustimmekin vuonna 2002 porukalla tulikollektiivi Flamman. Flamman riveissä olen keikkaillut nyt yli kymmenen vuotta. Väline- ja taitorepertuaarini ovat kasvaneet alkuajoista melkoisesti.

Olen mielestäni itsekkin eräänlainen esimerkki siitä, miten syrjäytymistä voidaan torjua myös sirkuksen keinoin ja että siinä on mahdollista myös onnistua. Tässä kehittämishankkeessani olen tuonut esille erilaista tutkimustietoa aiheesta, sekä antanut puheenvuoron myös muutamille Vaikuttava sirkus -hankkeeseen osallistuneelle nuorelle sekä aikuiselle.

Nuorisosirkustoiminta, eli laajempimuotoinen sirkusopetus aloitettiin Haminassa vuonna 1974 ylilääkäri, tohtori Claes Cedercreutsin perustaessa Haminan teinisirkuksen. Tomi Purovaaran mukaan suomalaisen sirkuskoulutuksen pohja on varsinaisesti rakennettu kuitenkin 1980-1990n -luvuilla. (Purovaara Tomi, Ihmeen väkeä; suomalaisen sirkuksen sankaritarinoita, 2008, 66). Tuohon ajankohtaan ajoittuu mm. tamperelaisen Sorin Sirkuksen perustaminen.

Suomessa järjestetään tällä hetkellä sirkuskoulutusta useammankin tahon toimesta. Varsinaisia sirkusalan ammattilaisia valmistuu lähinnä Lahdesta ja Turusta. Taiteen perusopetusta sirkuksen alalla antaa mm. Sorin Sirkus. Sen tirehtööri Taina Kopra kehottaa oppilaitaan kuitenkin hakeutumaan jatko-opintoihin ulkomaisiin sirkuskouluihin.

2 SIRKUKSEN KEINOIN SYRJÄYTYMISTÄ VASTAAN

Suurimmalle osalle meistä avautunee jonkinlainen kuva silmiemme eteen miettiessämme sanaa "sirkus". Useimmille meistä se yhä tarkoittaa kiertävää sirkusta teltoineen ja hevosineen, jota kutsutaankin ns. perinteiseksi sirkukseksi.

Sirkuksen kenttään mahtuu kuitenkin paljon muutakin. Termi "nykysirkus" käsittää hyvin paljon erityylisiä, ja erilaisissa ympäristössä toteutettuja esityskokonaisuuksia joiden pääelementteihin kuuluvat lähinnä erilaiset sirkustaidot.

Olen samaa mieltä Markku Aulangon kanssa siitä ettei sirkusta ole suunnattu tietylle ihmisryhmälle tai ”säädylle”. Sirkus myös puhuttelee ihmisiä ikään ja sukupuoleen katsomatta. Se on vapaa myös niin uskonnollisista kuin poliittisistakin vakaumuksista. Sirkus muistuttaa osin teatteria ja varsinaisia sirkussuorituksia verrataan usein urheiluun. Sirkus purkaa latauksia positiivisella tavalla (Aulanko, Nieminen; Sirkustaitojen käsikirja, 1989, 11-12).

Ranskasta Suomeen vuonna 1992 muuttanut Lionel Lejeune, joka on keskeisiä sirkuspedagogejamme, sanoo osuvasti Tomi Purovaaran kirjassa sirkuksen olevan ”kuin lahjapaketti tai roskakori, johon voi heittää kaiken, mikä ei sovi muihin taiteisiin. Ja kansi on koko ajan auki. Joka päivä tulee uusia tapoja tehdä, temppuja, tekijöitä. Sirkus on kuin pohjaton kaivo, jonka sisällä voi olla ihan mitä tahansa”. (Purovaara Tomi, Ihmeen väkeä; Suomalaisen sirkuksen sankaritarinoita, 2008, 88 - 89).

Sirkuslajeihin kuuluvat mm. jongleeraus (mm. pallot, keilat, renkaat, hatut jne.), tasapaino (mm. tasapainopallo, rola-bola eli tasapainolauta, tiukka ja löysä nuora, yksipyöräinen) akrobatia (mm. pariakrobatia, pyramidit, jne), ilma-akrobatia (ilmavanne, trapetsi, liinat, kangas, jne.) klovneria sekä taikuus. Lisäksi voi olla erilaisia eläinnumeroita. Tästä unohtuivat vielä monenlaiset eri moottoriajoneuvoilla tehtävät temput jne. Skaala on erittäin laaja. Voisi sanoa että sirkukseen mahtuu ihan kaikkea. Uusimpina tuulina sirkuksen saralla olivat 1980 –luvun lopulla Markku Aulangon mukaan skeittaajat. (Aulanko, Nieminen; Sirkustaitojen käsikirja, 1989, 19). Viimeisimpinä lajeina sirkukseen ovat saapuneet mm. parkour ja free running.

2.1 Koulumaailma ja syrjäytyminen

Opetushallituksen entisen pääjohtajan, Jukka Sarjalan, kirjoittamasta kirjasta Järki hyvä herätetty huomaa, että suomalaisten koulutie on todellakin "mutkitellut yhteiskuntapolitiikan käännteiden mukaan", niin kuin kirjan kansilehtinen ilmoittaa. Sarjala työskenteli aikanaan mm. 25 vuotta opetusministeriössä. Hän pohtii kirjassaan suomalaisen koulutuspolitiikan mutkien ja kädenvääntöjen sekä nykytilan lisäksi mm. miksi niin monien lasten omakuva ja todellisuuskäsitys ovat hajalla ja miksi noin 300 000 suomalaista syö psyykelääkkeitä. Sarjalan mukaan menestystä ihannoivalla yhteiskunnalla on varjopuolensa. (Sarjala Jukka; Järki hyvä herätetty, 2008, 172)

Tämä varjopuoli alkaa näkyä jo peruskoulussa joidenkin oppilaiden syrjäytymisenä. On kuitenkin sanottava, että ihminen tuntuu olevan syrjäytymisvaarassa nyky-yhteiskuntamme kiihtyvässä muutostahdissa koko ajan. Kriittisesti asiaa tarkasteltaessa ei pelkkä koulutusputken ulkopuolelle jääminen tarkoita välttämättä sitä että ihminen syrjäytyy. Nykyäänhän korkeakoulutuksenkin tunnetaan johtavan monesti esim. työttömyyteen, minkä sanotaan myös olevan yksi syy syrjäytymiseen.

2.2 Yläkoulun ja kodin ongelmat

Tutkimusten mukaan syrjäytyminen alkaa, tai syvenee, monesti moniopettajaisessa yläkoulussa, jolloin oppilas viimeistään helposti leimataan useammalta eri taholta. Myös hän itse pikkuhiljaa leimaa itse itsensä. Oppilaan on hyvin vaikea päästä tällaisesta roolista irti. Syrjäytymiseen vaikuttavat tutkitustikin mm. toistuvat epäonnistumisen kokemukset. Toki ihmisen elämä on hyvin monisyinen. Jokaisella meistä on omat perhetautansa, kulttuuriperintönsä, kokemuksensa jne. Meillä on myös kaikilla jonkinlainen kuva itsestämme, joka voi olla hyvinkin eriävä siitä millainen kuva muilla on. Tämä kuva joka meillä on omasta itsestämme vaikuttaa kuitenkin olennaisesti mm. siihen, miten me elämäämme elämme.

Ritva Kuulan tekemän syrjäytymisestä koskevan väitöksen, joka tutkii syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta koulun paineessa, mukaan myös kodilla on paljon merkitystä ihmisen tulevaisuuteen ja minäkuvaan. Etenkin nuorten aikuisten kohdalla, jotka ovat muut-

taneet pois kotoa, tätä vaikutusta pystytään mielestäni ammatti-ihmisten tuella joko vähentämään tai tarvittaessa lisäämään ja juuri tässä kohtaa sirkus onkin mielestäni oiva työväline. Monen nuoren ihmiset omat vanhemmat, tai muu lähipiiri, ovat tahtomattaan esimerkiksi osana omaa kasvatustaan, aiheuttaneet sen ettei ihminen luota omiin kykyihinsä.

Peruskoulussa varsinkin liikuntatunnit ovat monelle tuskaa, koska ”siellä pelaa aina ne jotka pelaa muutenkin vapaa-ajalla...ja sit ne jotka ei pelaa niin paljoa, jää helposti jalokoihin. Mun mielestä sirkusta voitais lisätä ihan peruskoulunkin puolelle. Tää on liikuntaa josta oikeestaan kaikki varmaan tykkää”. Näin vastasi eräs sosiaalisen sirkuksen toimintaan osallistuva oppilaani, kun häneltä kysyttiin hänen ajatuksiaan sirkustoiminnasta. Kuulan kokoamien tutkimustulosten mukaan koulun vaikutus nuoren elämäntilanteeseen ja syrjäytymiseen yhteiskunnassa on kiistaton. Yläasteelle siirtyminen on liian radikaali muutos nuorelle niin kriittisessä elämänvaiheessa. (Kuula; Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa, 2000, 175).

Uskon nykyisen peruskoulujärjestelmämme osittaisen toimimattomuuden nykyisessä yhteiskunnassamme osaltaan aiheuttavan sitä, että niin moni nuori on hukassa itsensä ja elämänsä suunnan kanssa. Uskon myös vahvasti omiin kokemuksiini perustuen, että sosiaalisen sirkuksen keinoin voitaisiin näihin epäkohtiin tarttua ja mm. ehkäistä ihmisten syrjäytymistä.

2.3 Mahdollisuuksien laaja kirjo

On toki totta, että myös draamatyöskentelyllä ja monella muulla taiteen lajilla musiikista kuvataiteisiin, on tutkitustikin samoja mahdollisuuksia, mutta itse perehdyn nyt tässä kehittämishankkeessani sirkuksen keinoihin, koska kyseisellä kentällä on niin paljon linkkejä myös muihin taiteenlajeihin.

Sirkuksessa kaikki on mahdollista. Ehkä juuri siksi se tuntuu niin maagiselta paikalta. Ehkä juuri siksi ihminen tuntee olevansa erityinen, jos hän oppii, tai voi edes kokeilla jotain mitä voi tehdä tai nähdä vain sirkuksessa. Olen itse läheltä katsoen huomannut, miten suuri asia jollekin oppilaalle on ollut, kun hän on saanut pallon vaikeasta heitosta

kopattua, tai kopattua vanteen ilmasta ”takiksi” päälleen. Silloin ei mietitä muita asioita.

Sirkuksen ehdottomasti parhaita puolia on se, että sirkuksessa ei oikeastaan tunneta epäonnistumista. Se, että joku temppu menee pieleen voi antaa vinkkelin toiseen temppuun. Epäonnistuminen on sirkuksen maailmassa sallittua ja jopa suotavaa. Toki turvallisuusasiat ovat asia erikseen.

3 SOSIAALINEN SIRKUS TYÖVÄLINEENÄ, SEKÄ TUTKIMUSKOhteena MEILLÄ JA MAAILMALLA

Sosiaalinen sirkus ei ole Suomessakaan käsitteenä aivan uusi, mutta vasta viimeaikoina aihetta on alettu kunnolla tutkimaan. Ruotsalaiset ovat tässä tutkimustyössäkin meitä jo huimasti edellä. Toimintaa on myös kartoitettu, joten eri toimijat sosiaalisen sirkuksen saralla ovat myös tulleet tietoisemmiksi toisistaan ja täten yhteistyökin on lisääntynyt.

Sosiaalinen sirkus eroaa perinteisestä sirkusopetuksesta siinä mielessä, että opetuksen tavoitteena ei ole varsinaisesti itse sirkustaitojen opetus. Varsinaiset tavoitteet ovat piilo-opetukselliset. Voisi sanoa, että ne ovat sirkustaitoja paljon laajemmat. Hyvänä esimerkkinä ihan tästä läheltä voisi mainita ruotsalaisen Circus Cirkörin, joka muutti Tukholman pahamaineiselle lähiöalueelle. Kymmenessä vuodessa alueesta on tullut elinvoimainen ja ihmisillä on uskoa tulevaisuuteen. Cirkör on tehnyt paljon työtä lähiön asukkaiden kanssa sosiaalisen sirkuksen keinoin. Cirkör on myös hyvin tuloksin opettanut lapsille matematiikkaa ja historiaa sirkuksen keinoin.

Romaniassa puolestaan sai alkunsa ranskalaisen klovnin toimesta Parada –niminen järjestö. Parada auttaa romanialaisia katulapsia pois kadulta. Paradasta on kasvanut yhden miehen ponnisteluista organisaatio, josta on ponnistanut sirkustähtiä Euroopan sirkusareenoille. Paradan toiminnassa mukana olleet ovat myös integroituneet yhteiskuntaan melko hyvin. Toki Romanian tilanne on melko erilainen Suomeen verrattuna taloudellisine ja sosiaalisine ongelmineen. Ruotsi toimiikin mielestäni tässä suhteessa parempana vertailukohteena.

Hollannissa ja Ranskassa sosiaalisen sirkuksen keinoin puolestaan ratkaistaan esimerkiksi monien eri kansallisuuksien asuttamien lähiöiden ongelmia. Palestiinassa puolestaan yritetään unohtaa alueen arki.

Suomessa varsinaisen sirkusopetuksenkaan juuret eivät ole kovin syvällä, sosiaalisen sirkuksen opetuksesta puhumatta. Tällä hetkellä asia kuitenkin saa kansainvälistäkin huomiota ja sirkusalan toimijoita eri maista suunnittelee parhaillaan opasta aiheesta. Minulla on kunnia olla mukana tässä historiallisessa avauksessa uusien sosiaalisen sir-

kuksen ohjaajien kouluttamisessa täällä Suomessa.

Lisäksi Suomessa tehdään paraikaa tutkimusta sosiaalisen sirkuksen vaikuttavuudesta. Tutkimus valmistuu vuoden 2013 lopussa. Aiheesta on tekeillä myös gradu Tampereen yliopistoon. Maailmalla sosiaalisen sirkuksen tutkimuksen edelläkävijänä on toiminut kanadalainen Cirque du Soleil.

Suomessa tosiaan aloitettiin EU-rahoitteinen Sosiaalinen sirkus -hanke vuonna 2009 ja olen kiitollinen siitä, että sain olla hankkeessa mukana tamperelaisen, tulitaiteiluun erikoistuneen ryhmämme, Flamman, edustajana. Nyt jatkan Sorin sirkuksessa Vaikuttava sirkus -hankkeessa ohjaajana. Vaikuttava sirkus jatkaa siitä mihin edellisessä ESR -hankkeessa Sosiaalinen sirkus jäätin. Sosiaalinen sirkus -hanke keskittyi sosiaalisen sirkuksen käytäntöihin ja Vaikuttava sirkus -hanke nimensä mukaan sosiaalisen sirkuksen vaikuttavuuteen. Samaan aikaan on menossa myös kansainvälinen Circus Transformation -hanke, jonka tarkoituksena on luoda opetussuunnitelma sosiaalisen sirkuksen ohjaajakoulutusta varten.

Sosiaalinen sirkus -hanke tutki siis enemmänkin opetusmenetelmiä, mutta tutkimus tuotti myös tietoa mm. sirkuksen vaikutusmahdollisuuksista. Parhailaan Suomessa on kuitenkin menossa tutkimus sosiaalisen sirkuksen vaikuttavuudesta. Tutkimustulokset eivät kuitenkaan valitettavasti olleet käytettävissä tätä työtä kirjoitettaessa. Olen poiminut kuitenkin edellä mainitun tutkimuksen tutkijoiden omille oppilailleni pitämästä haastattelusta muutamia korvaani sattuneita mainintoja tutkijoidenluvalla myös tähän työhöni. Olen myös haastatellut yhtä JOPO -luokkaa käyvää tyttöä, joka ei ole oma oppilaani, mutta osallistuu sosiaalisen sirkuksen toimintaan Sorin Sirkuksella.

3.1 Välineiden hallinnasta itsehallintaan

Sosiaalinen sirkus on käsitteenä hyvin laaja ja käsittää monenlaisia eri mahdollisuuksia toimimiseen. Maailmalla sosiaalisen sirkuksen käsite on hieman erilainen kuin meillä täällä Suomessa johtuen mm. maitten erilaisista sosioekonomisista ongelmista.

Mitä sosiaalinen sirkus siis voi antaa? Mielestäni sosiaalisella sirkuksella voidaan mm. edesauttaa ihmisten sisäsyntyistä kehitystä tulevaisuudessa tarvittavia ominaisuuksia varten. Tämän väitteeni perustelen sillä että sirkustaitoja harjoiteltaessa varustaudutaan myös odottamattomiin käännteisiin, epäonnistuminen on sallittua ja muutos on aina läsnä. Nämä ovat mielestäni asioita, joihin tulevaisuuden ihmisen on oltava valmis.

Eräs Vaikuttava sirkus -hankkeeseen osallistuva oppilaani oli kirjoittanut liikuttavan kirjeen. Kyseinen nuori mies osallistuu Sorin sirkuksella eräänlaiseen nuorten aikuisten elämönhallintaryhmään. Hän kirjoitti kirjeessään oppineensa sirkuksessa asioita ja sekä myös kokeilleensa asioita, joita ei koskaan ehkä olisi tullut kokeilleeksi. Kyseinen nuori, nähdessäni hänet ensi kerran, ei katsonut silmiin, eikä juuri puhua pukahtanut. Hänen silmänsäkin olivat koko ajan lähes kiinni, myös silloin kun hän kommunikoi. Muutaman kuukauden kuluttua hän esiintyi suurelle yleisölle, katsoi yleisöön ja nautti selvästi esiintymisestään. Kyseisen nuoren miehen kohdalla muutos on ollut suorastaan mykistävää. Alun puhumattomuutta ja muutenkin vakavaa olemusta seurasi ensin se että kyseinen nuori alkoi pikkuhiljaa nauraa yhä enemmän ja vapautuneemmin. Seuraavaksi hän pikku hiljaa aloitti itse vitsailun. Sen jälkeen hän alkoi ottaa kantaa asioihin. Ohjaajien sanoja lainatakseni ”sulkeutuneesta siilistä kuoriutui avoin ja iloinen ihminen”. Kysellessäni ryhmän omilta ohjaajilta toiminnan vaikuttavuudesta, olivat vastaukset innostuneita. He kertoivat kyseisen nuoren miehenkin sanoneen heille, että sirkus oli ensimmäinen paikka jossa hän on kokenut tulleen hyväksytyksi sellaisena kuin on. Ohjaajien kertoman mukaan kaikissa ryhmän sirkustoiminnassa mukana olleissa on tapahtunut isoja positiivisia muutoksia. Itsevarmuus on lisääntynyt, sosiaalinen kanssakäyminen parantunut ja esiintymisvarmuutta on tullut lisää. He myös uskovat vaikutusten olevan pitkäkestoisia sekä omaavan siirtovaikutuksen, eli että opitut taidot siirtyvät myös muualle, alasta riippumatta.

JOPO –luokkaa käyvä yläkouluikäinen tyttö, jolle itselleen on omien sanojensa mukaan kertynyt sirkuskertoja vain muutamia, mainitsee hänkin muutoksesta. Luokan yhteishenki on kuulemma parantunut ja tyttö näkee muutosta muissa, enemmän käyneissä. Positiivisuus on kuulemma myös ryhmän sisällä lisääntynyt. Hän koki myös tärkeänä sen että kun koulun muut opettajat ovat kiinnostuneet heidän sirkustouhuistaan, on opettajille mukava kertoa niistä asioista.

3.2 Aivojen aktivointia sirkuksen keinoin

Ruotsalainen Circus Cirkör on toiminut edelläkävijänä esimerkiksi sirkuksen ja kouluaineiden yhdistämisessä. He osallistuivat tutkimukseen, jonka toisena osapuolena toimivat aivotutkijat. Tutkimuksissa selvisi mm. että esim. nuorallakävely edistää lukemaan oppimista, sillä nuoralla kävellessä jalkapohjan tietyt lihakset aktivoituvat. Sirkuksen voimasta on siis ihan vahvaa tieteellistä näyttöä. Tosin se, että tietynlaisesta liikunnasta on oppimisessakin hyötyä, on ollut jo kauan tiedossa. Tämä tiedetään muistakin mm. ihmisen motoriikkaa tutkineista tutkimuksista. Nyt haluankin osoittaa, että tämä koskee myös ns. epäsovinnaisia lajeja. Ei ole pakko pukea lenkkareita jalkaan ja lähteä metsälenkille, jos haluaa sen sijaan kävellä nuoralla, saattavat hyödyt periaatteessa olla lähes samat.

Sirkuksen eri lajit kehittävät eri asioita. Osassa lajeja vaaditaan tilanhahmottamiskykyä, osassa lähes pettämätöntä rytmitajua, tasapainoa, reaktiokykyä, keskittymistä jne. Kaiken tämän uskon olevan myös purkaantumisväylä, joka mahdollistaa mm. sen että ihmisen itsetunto kohentuu. Sirkus vie myös niin sanottuun virtauksen tilaan, flowhun, jossa oppiminen helpottuu, häiriötekijät sulkeutuvat helpommin tietoisuuden ulkopuolelle, eikä epäonnistumista tarvitse pelätä.

Toivoisin tulevaisuudessa sosiaalisen sirkusopetuksen olevan suurempi osa jo ihan peruskoulumme arkea. Samalla toivoisin että muidenkin taito- ja taideaineiden osaamista alettaisiin arvostaa siinä määrin, että ne saisivat suuremman osan opetuksessa osana lukuaineiden opetusta. Nykyinen kirjoista ulkoa opettelu on jo aikansa elänyttä, eivätkä kouluun ujutetut tietotekniset sovellutuksetkaan tätä asiaa täysin poista. Tarvittaisiin järeämpää muutosta.

Eri aineiden yhdisteleminen tuottaa mielestäni mielekkäämpää oppimista, ja täten oppija myös muistaa oppimansa kauaskantoisemmin. Esim. käsityö voidaan hyvin yhdistää niin matematiikan kuin historiankin opiskeluun, siinä missä ottaa esimerkiksi sirkustaidot osaksi aineopetusta. Sirkustaidot kehittävät mm. hahmotuskykyä monin eri tavoin. Ei sovi myöskään unohtaa sirkuksen sosiaalista kontekstia. Opetuksesta voidaan tehdä mielekäästä, oppilaan omista tarpeista lähtevää ja siten myös kiinnostavaa. Koulu voisi olla ihan hyvin sellainenkin paikka, johon lapsi tai nuori tulee mielellään, sen sijaan että kokisi sitä vastenmieliseksi pakoksi. Uskon sirkuksen tuovan ratkaisuja myös koulun

erilaisiin ja myös joskus vaikeisiin sosiaalisiin suhteisiin.

3.3 Sosiaalisen sirkuksen tunnit ja piilo-opetussuunnitelma

Sirkustunnin rakenne on kansainvälisestikin melko samanlainen. Sain huomata tämän asian sirkusalan opettajien seminaarissa Hollannissa helmikuussa 2013. Alla on esimerkki sirkustunnin kulusta, joka on napattu Tutkivan teatterityön keskuksen vuonna 2011 julkaisemasta Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen oppaasta. Olen hieman avannut mikä tarkoitus kullakin vaiheella on, jotta lukijan olisi helpompi ymmärtää toiminnan tavoitteita.

1. Alkupiiri (Kullekin osallistujalle annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi).
2. Alkulämmittely (Ylimääräisen virran purkaminen, tutustuminen ja ryhmäytyminen).
3. Venyttely ja voima (Kehotietoisuus, lämmittely)
4. Pelit ja leikit (Tutustuminen, luottamus, ryhmäytyminen, jne.)
5. Lajiharjoittelu (Varsinaisten sirkuslajien harjoittelu, tekniikka, onistumisen tteet, epäonnistumisen sietäminen)
6. Esiintymisharjoittelu (Ilmaisun tukeminen, sekä katsomisen ja katsottavana olemisen opetteleminen).
7. Loppurentoutus (Rauhoittuminen)
8. Loppupiiri (Tehdään jokainen näkyväksi, ja korostetaan hänen tärkeyttään ryhmälle)

(Tutkivan teatterityön keskus 2011: Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas, 2011, 41- 45)

Kyseinen tuntimalli on siis käytössä monessa maassa, ihan ns. normaaliopetuksessakin, ei siis pelkästään sosiaalisen sirkuksen tunneilla. Malli on siis huomattu toimivaksi kautta maailman, olipa sitten kyseessä melkein mikä ryhmä tahansa.

3.4 Tavoitteet piilossa

Sosiaalisen sirkuksen piilo-opetussuunnitelman voi kuulua esimerkiksi ryhmähengen lisääminen, erilaisten sosiaalisten taitojen, kuten esimerkiksi verbaalisen kommunikoinnin, kehittäminen, keskittymisen harjoittaminen sekä itsetunnon kohottaminen.

Aina tosiaan ei ole suotavaa tuoda esille, että kyseessä on sosiaalinen sirkustoiminta. Tietyt ryhmät kokevat koko ajan tiettyä leimaavaa kohtelua ja edes joskus olisi syytä tulla sellainen olo että yhteiskunta ei niin sanotusti holhoa koko ajan.

4 SOSIAALISEN SIRKUKSEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT SUOMESSA

Sosiaalisella sirkuksella on paljon tilausta. Ammattimaisia toimijoita on ympäri Suomen ja kysyntää riittää niin paljon, että pieniä yrityksiä onkin pikkuhiljaa ilmestynyt enenevässä määrin etenkin eteläiseen Suomeen. Pirkanmaalla sosiaalisen sirkuksen parissa toimivat ainakin kulttuurikeskus PiiPoo Lempäälästä ja Sorin Sirkus Tampereelta. Helsingin Haaga - Heliassa esimerkiksi koulutetaan parhaillaan PiiPoon toimesta sosionomeja sosiaalisen sirkuksen työkalujen käyttöön.

Suomessa sosiaalisen sirkuksen toimintaa on tähän mennessä järjestetty mm. mielenterveyskuntoutujille, vangeille sekä erityisluokille. Toiminta lähtee aina kohderyhmän tarpeista liikkeelle. Järjestäjänä täällä meillä Suomessa voi periaatteessa toimia kuka tahansa joka omaa tarvittavat välineet ja ammattitaidon. Tällä hetkellä pääosa sosiaalisen sirkustoiminnan järjestäjistä on erilaisia sirkuskouluja, tai muita tahoja joiden toimialaan sirkus olennaisesti kuuluu.

4.1 Pula osaavista opettajista

Osaavista opettajista on sosiaalisen sirkuksen puolella pulaa. Tähän tarpeeseen vastaa-kin kansainvälisesti organisoitu koulutus, jota itse olen toteuttamassa täällä Suomessa.

Sirkustaitojen opettaminen ei vaadi sitä, että opettaja itse on sirkusammattilainen. Hyvä pedagogi ja hyvä sirkustaiteilija eivät aina välttämättä edes löydy samasta ihmisestä. Sosiaalisen sirkuksen puolella korostetaan pedagogista puolta sillä pääsääntöisesti tarkoitus ei ole kouluttakaan artisteja. Ei sekään kuitenkaan ole tosin pois suljettua, että ihminen valitsisi sirkuksesta ammatin itselleen. Sosiaalisen sirkuksen opettajan kuitenkin tulisi hallita perusteet mielellään useammasta välineestä ja sirkuksen alasta, jotta hän voi sujuvasti opettaa erilaisia taitoja.

Sosiaalisen sirkuksen ohjaaja ei ole terapeutti, eikä hänen työnkuvaansa kuulu myöskään kuntoutus. Tällaisissa tilanteissa ohjaajan työparina on oltava terapeutin. Aina sosiaalisista tavoitteista ei ole tarpeellista puhua ryhmän kanssa. Kyse on tällöin ryhmälle luodusta piilo-opetussuunnitelmasta. Sirkustavoitteet on syytä pitää sellaisina että osallistujat kokevat tärkeitä onnistumisen tunteita. Liian helposti saavutettavissa olevat ta-

voitteet puolestaan saattavat laskea oppivien motivaatiota. (Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas, Tutkivan teatterityön keskus 2011, 24- 25)

Osaava opettaja suunnittelee tunnin niin, että hän asettaa opetustavoitteen, joka voi olla esim. toisen ihmisen koskettaminen ja sitä tavoitetta lähestytään pienin askelin sirkuksen keinoin.

Kansainvälisesti ollaan juurikin rakentamassa opintosuunnitelmaa sosiaalisen sirkuksen opettajia varten. Tämä kertoo myös kansainvälisestä mielenkiinnonkasvusta sosiaalista sirkusta kohtaan. Mukana tässä työssä ovat sirkuksen ja kasvatusalan ammattilaiset Suomesta, Ruotsista, Alankomaista, Irlannista, Ranskasta, Belgiasta ja Espanjasta. Hanke on Euroopan Unionin sosiaalirahaston rahoittama.

5 TULEVAISUUDEN TEKIJÄT, OPETUKSEN UUDET MUODOT

Aamulehdessä tammikuussa 2013 olleen kirjoituksen mukaan leikkivä ja luova ihminen on tuottava työntekijä. Jutussa filosofi, tutkija Lauri Järvilehto sanoo leikin olevan myös aikuisten työtä. Hänen mukaansa leikkivä ihminen on luovempi ja tuottavampi työntekijä (Vainela Marja-Kristiina; Aamulehti, 23.1.2013, 25). Olen samaa mieltä.

Rehtori Olli Luukkainen puolestaan tarkastelee toimittamassaan kirjassa Tulevaisuuden tekijät...tulevaisuutta ja niitä ominaisuuksia joita ihminen tuolloin tarvitsee. Hänen mukaansa tulevaisuudessa tarvitaan muutosherkkyyttä ja keinoja vastaanottaa epävarmuus. Luukkaisen mukaan koulutoimintaa pitäisi terävöittää, jotta nykyisin vallitsevan "heitetään huolet yhteiskunnalle" -asenteen sijaan ihmisten oma vastuunotto- ja vastuunkantokyky paranisi. Kun tulevaisuuden ihmisiltä kaivataan yhä enemmän yritteliäisyyttä, ovat myös riskinotto- ja -sietokyky hänen mukaansa tavoiteltavia ominaisuuksia. (Luukkainen Olli, toim.; Tulevaisuuden tekijät, uuden opettajuuden mahdollisuudet, 2008, 19)

Tässä kohtaa vertaankin jo ihan nykyihmisen elämää sirkuksen maailmaan. Sirkuksessa on mahdollisuus epäonnistua, ja monesti juurikin epäonnistumisen kautta löydetään uusia asioita. Epävarmuus ja muutos ovat aina läsnä, mutta niin ovat myös uudet mahdollisuudet..

Keskustelin taannoin sosiaalisen sirkuksen tunnilla erään erityisluokalla opiskelevan pojan kanssa. Hän ei meinannut suostua tekemään pyydettyä asiaa, koska vihoitteli eräästä koulumaailmassa sattuneesta asiasta. Hän myös sanoi, ettei tarvitsisi harjoiteltavaa taitoa koskaan, koska hänestä tulisi puuseppä. Kerroin hänelle, että ei hän ehkä itse taitoa tulevassa työssään tarvitsekaan, mutta entäpä sitten kun häneltä tullaan kysymään että tekisikö hän puisen jongleerausvälineen tilauksesta. Silloin ko. taidosta tilauksen ymmärtämisessä olisikin hyötyä. Asiakas jopa saattaisi innostua hän tiedoistaan sen verran että haluaisi käyttää juuri oppilaani ammattitaitoa hyväkseen. Poika tuli kanssani mieluusti jongleeraamaan.

Luukkaisen mukaan ovat vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot jääneet suomalaisessa yhteiskunnassa lähes kokonaan vapauden ja yksilöllisyyden jalkoihin. Tulevaisuudessa ne näyttelevätkin hänen mukaansa suurempaa osaa. Tämä näkyy hänen mielestään jo

nyt siinä, kun tarkastellaan esimerkiksi Keski- Eurooppalaista käytöskulttuuria ylipäättään. (Luukkainen Olli, toim.; Tulevaisuuden tekijät, Uuden opettajuuden mahdollisuudet, 2008, 21)

Tulevaisuus siis näyttää epävarmalta, varmaa on vain että muutos tapahtuu, ja että siihen on oltava valmis. Sirkuksen maailmassa epävarmuus ei ole tilana niin pelätty. Virheistä oppiminen on enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Tällaisen vapauden ajattelussa soisi siirtyvän laajemminkin ihmisten tietoisuuteen. Hyvä, ja terve itsetunto on kunnioitettava ihmisen hyvinvoinnin kannalta.

5.1 Siirtovaikutus

Sirkustaitojen oppiminen sinänsä kasvattaa ihmisen itseluottamusta ja tämän vuoksi vaikutukset ovat laajat. Olen monesti sanonut oppilaalle, joka oppii jonkun sirkustempon, mutta tuskaillee jonkun kouluaineen parissa, että samanlainen harjoittelu koskee koulumaailmaakin. Harjoittelematta ei opi, ja virheet ovat vain osa oppimisprosessia. Pitää vaan antaa mennä, ei se niin vaarallista ole.

Sosiaalisella sirkuksella voi olla tilausta niin lapsi-, nuoriso-, kuin vanhustyönkin puolella, aikuisia unohtamatta. Sosiaalisesta sirkuksesta ihminen voi hyötyä jossain vaiheessa elämäänsä, niin kuin aiemmin sanoin, nyky-yhteiskunnassa kuka tahansa, lähtökohdista riippumatta, on vaarassa jossain vaiheessa elämäänsä esimerkiksi syrjäytyä. Sosiaalisen sirkuksen vaikutukset eivät välttämättä näy heti, vaan ne ilmenevät vähitellen mm. uudenaikaisena rohkeutena ja ennakkoluulottomuutena. Meillä täällä Suomessa sosiaalisesta sirkuksesta on mielestäni paljon apua mm. kuntouttavan toiminnan yhtenä osana.

Eräs erityisopettaja, jonka luokka on mukana Sorin Sirkuksessa Vaikuttava sirkus -hankkeessa, sanoi että on vaikea sanoa, miten sosiaalisen sirkuksen vaikutus näkyy hänen erityisluokkansa oppilaissa. Opettaja epäili, että vaikutusta on, mutta se näkyyne paremmin myöhemmässä vaiheessa. Joillakin muutos on nopeampaa, niin kuin sillä oppilaallani, joka kirjoitti sen liikuttavan kirjeen. Hänestä huokuu viikko viikolta yhä enemmän itsevarmuutta. Hän osallistuu nykyään aktiivisesti keskusteluun, ja on muutenkin enemmän läsnä kuin aiemmin.

Mainitsen vielä esimerkkinä edellä mainitun tamperelaisen erityisluokan. Kyseisellä luokalla on pelkkiä poikia, jotka ovat hyvin erilaisia keskenään. Pojat ovat osallistuneet Sorin Sirkuksella Vaikuttava sirkus -hankkeeseen kaikkein pisimpään. Osa pojista on hyvinkin fyysisiä ja toiset eivät niinkään, oikeastaan lainkaan. Heille oli jo muodostunut lähes pakkomielteeksi pelata aina alkulämmittelynä "kaikki palaa" -peliä. Halusimme työparini kanssa asiaan muutoksen, sillä poikien oli totuttava myös muutokseen ja siedettävä sitä, mikä oli asetettu myös toiminnan tavoitteeksi ko. ryhmän kohdalla.

Ehdotin että pitäisimme ilmaisutaitoa oman lajin lisäksi. Suunnittelimme myös työparini Tytin kanssa ettei lämmittelynä olisi enää "kaikki palaa". Pojat aluksi marisivat vastaan, mutta tunti sujui lopulta erittäin jouhevasti. Lähes kaikki osallistuivat. Jopa ne jotka ovat normaalisti välillä hyvinkin passiivisia, näyttivät kiinnostuneilta, vaikkei uskallus vielä ihan riittänyt itse osallistumiseen. He olivat kuitenkin erittäin läsnä tilanteessa. Voi olla, että tässä vaiheessa he alkavat jo tuntea osallistumisen mahdolliseksi ilman kasvojen menetystä. Tämän eteen me parimme kanssa kuitenkin teemme työtä.

Vaikka meillä täällä Suomessa haasteet ainakin toistaiseksi ovatkin hieman erilaiset sosiaalisten ongelmien ollessa kyseessä, on sosiaalisella sirkuksella selkeästi tilausta. Tulevaisuus näyttää mikä mahti sirkuksella voikaan olla ihmisten elämänsuunnan muuttajana.

Itselläni sirkuksen vaikutus oli melkoinen ja kauaskantoinen. Voin sanoa että omalla kohdallani sirkustaidot ovat opettaneet mm. paljon keskittymisestä. Nyt aikuisena tuo ominaisuus on osoittautunut tarpeelliseksi ja harjoiteltavaksi. Sirkuksen myötä olen oppinut paljon mm. yrittämisestä ja erehtymisestä.

6 YHTEENVETO

Sosiaalisella sirkuksella on paljon keinoja syrjäytymisen ehkäisyssä ja olen samaa mieltä oppilaani kanssa siitä että sirkusopetuksen lisääminen jo peruskoulun puolella olisi hyvä idea.

Olen lähteinä tässä työssä käyttänyt sirkusalan eri kirjallisuutta. Olen myös tutustunut syrjäytymistä käsittelevään kasvatustieteen alan väitöskirjaan. Olen käynyt lukuisia keskusteluja myös kansainvälisellä tasolla alan ammattilaisten kanssa aiheesta sosiaalinen sirkus, ja havainnut miten erilaiset ongelmat maissa on ja miten eritavalla toiminta voikaan eri maissa näyttäytyä. Puhuttaessa sosiaalisesta sirkuksesta kansainvälisellä tasolla, on melko selvää että toiminnalle on tilausta, ja tulokset kiistattomia. Myös täällä Suomessa kysyntä on selvässä kasvussa.

Olen tässä kehittämishankkeessani haastatellut myös joitain omia oppilaitani, sekä muita sosiaalisen sirkuksen toimintaan osallistuvia Sorin Sirkukselta. Koen, että toimintaan osallistuvat henkilöt ovat parhaita kertomaan siitä, onko toiminnalla ollut heille jotain merkitystä. Monen oppilaan kohdalla muutos on ollut silminnähtävä.

Nythän koulussa kerrataan vuodesta toiseen osittain samoja asioita hieman saatua tietomäärää aina vuosi vuodelta laajentaen. Konstruktivismia parhaimmillaan?

Uskoisin, että sirkuksen keinoin päästäisiin nopeammin käsiksi mm. parempaan luokkahenkeen ja täten myös opiskelurauhaan luokissa. Tämä taas edesauttaisi sitä, että tunneilla pystytään käsittelemään asioita monipuolisemmin, kun opettajan ajasta niin suuri osa ei mene esim. työrauhan ylläpitoon. Itse ainakin huomasin, kun harjoittelimme erään ensimmäisen luokan kanssa syyskuusta saakka joulujuhlaa varten sirkusjuttuja, että luokassa oli tuona aikana rauhallisempaa. Lapset pitivät esityksen harjoittelemisesta, koska siinä oli heille sopivasti haastetta. Harjoitukset aloitettiin noin aikaisin siksi että tekeminen pysyisi mahdollisimman paljon leikinomaisena, ja että lapset saisivat harjoitteluajastakin mukavia muistoja. Minusta projekti onnistui hyvin. Samalla lapset näkivät pitkäkestoisen tekemisensä tulokset, jotka olivat melkoiset jo ihan yleisöpalautteenkin perusteella. Huomasin monen oppilaan itsetunnon myös nousevan, koska annoin lapsille myös paljon vastuuta.

Sosiaalisen sirkuksen keinoin voitaisiin estää syrjäytymistä tehokkaasti eri-ikäisten ihmisten keskuudessa. Sirkuksen keinot eivät lopu kesken ikäihmisten tai sen puoleen vauvojenkaan kyseessä ollessa. Tekemisen voi aina muuntaa, vain mielikuvitus on rajana.

LÄHTEET

Aulanko Markku, Nieminen Kari; Sirkustaitojen käsikirja, Otava 1989

Guy Jean-Michel (toim.) ; Sirkuksen vallankumous, julk. Circo- Uuden sirkuksen keskus, LIKE, 2005. Alkuperäisteos: Avant-garde, Cirque!-Les arts de la piste en révolution, Editions Autrement, 2001

Kuula Ritva; Syrjäytymisvaarassa oleva nuori koulun paineessa, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 61, Joensuun yliopisto, 2000

Luukkainen Olli (toim.); Tulevaisuuden tekijät - uuden opettajuuden mahdollisuudet, ,Atena kustannus, 2008

Purovaara Tomi; Ihmeen väkeä! Suomalaisen sirkuksen sankaritarinoita, julk. sirkuksen tiedotuskeskus, LIKE, 2008

Sarjala Jukka; Järki hyvä herätetty – koulu politiikan pyörteissä, Kirjapaja, 2008

Turun maakuntamuseo; Yhtä sirkusta: muistoja sirkuksesta, Turun maakuntamuseo, Näyttelyesite 31

Tutkivan teatterityön keskus 2011: Hyvinvointia sirkuksesta, Sosiaalinen sirkus –hanke 2009-2011, Tampereen yliopiston tutkivan teatterityönkeskuksen julkaisu, 2011

Tutkivan teatterityön keskus: Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas, Tampereen yliopiston tutkivan teatterityönkeskuksen julkaisu, 2011

Vainela Marja-Kristiina; Aamulehti, (Hyvä elämä) 23.1.2013, 25

